

SOSYALİST PLANLAMADA DIŞ FİNANSMAN SORUNLARI (SOVYET DENEYİMİ)

Nuri BURHAN*

Merkezi ya da buyurucu (emredici) bir plânlama ile yönlendirilen Sovyet ekonomisinde finansman plânlaması genel iktisadi plânlamanın bir kısmı olarak karşımıza çıkmakta ve çeşitli ekonomik uğraş dalları ile işletmelerin finansman plânlarına dayandırılmaktadır. Böylece, bütün devlet gelir ve harcamalarını kapsayan birleşik veya konsolide finansman plânları ile en yüksek aşamaya ulaşmaktadır.

Finansman plânlamasının asıl hedefi genel plânın uygulanabilmesi için gerekli kaynakları belirlemek, bunları hedeflerine uygun olarak çeşitli iktisadi faaliyet dalları ve çeşitli toplumsal-kültürel kuruluş tipleri arasında dağıtmak ve bu arada malzeme ve para tasarrufu sağlamaktır.

Birleşik finansman plânı şu gibi gelir kalemlerini içine almaktadır.

- Üretim vergisi,
- Kâr,
- Aşınma payları (amortismanlar),
- Kollektif çiftlik ve kooperatiflerden sağlanan gelirler,
- Devlet toplumsal sigorta fonları,
- Genel kamusal banka (Gosbank) tasarruf mevduatı,
- Dış ticaret v.s.¹

Plânın harcama bölümü ise sermaye birikimi, onarım masrafları, devlet işletme ve kuruluşlarının döner sermayelerinin artırılması, devlet çiftliklerinin stoklarının artırılması, toplumsal-kültürel harcamalar, devletin malzeme stoklarının genişletilmesi, banka rezervlerinin artırılması, yönetim-savunma v.s. ile ilgili masrafları içermektedir.

Şu var ki, bu plân, dolaysız bir hükümet onayını gerektirmemekte, yalnızca devlet plânının hazırlanmasında kullanılan bir bilanço olarak değerlendirilmektedir.

Bu makalenin asıl konusu, Sosyalist bir ekonomide plânın nasıl hazırlandığı sorusuna yanıt aramaktan çok, dış finansmana ilişkin bilgiler sunmak olduğundan dolayı Sovyet Plânlama sisteminin ayrıntılarına girmek istemiyoruz.

Konuya biraz daha yaklaşabilmek için şu noktayı da belirtmek gerekiyor:

(*) *Asis. Dr. Nuri BURHAN, Bursa Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi*

¹ M.Z. Bor.: "Plânların formüle edilişi (Sosyalist Ülkeler)" *İktisadi Kalkınma İçin Plânlama*, (Birleşmiş Milletler Uzmanlar Kurulu Raporu) içinde. Çev.: Nejedet Serin. A.Ü.S.B.F. Yayını. No. 257. 1968, s. 181-184.

Bilindiği gibi kalkınmanın dış finansmanı için gerekli döviz; borç, yardım, bağış, yatırım v.s. adları altında dışarıdan sermaye ithal ederek veyahut da dış ticaret bir araç olarak kullanılarak sağlanmak istenebilir.

Eğer dış olanaklar ikinci plâna itilmek istenirse o zaman da izlenen kalkınma stratejisinin bir gereği olarak para ve maliye politikaları aracılığı ile iç kaynaklar zorlanır².

İşte biz bu makale çerçevesinde, kaynaklar elverdiği ölçüde, Sovyet Plânlama sorumlularının dış ekonomik ve ticari ilişkilere ait tutumlarını artarmaya çalışacağız.

Ancak, SSCB dünyada en eski Sosyalist Plânı hazırlayıp uygulayan bir ülke olduğu için (1928 den beri) inceleme yöntemi olarak konuya tarihsel bir süreç içinde bakmak gerekli görülmüştür.

Ayrıca, Sovyet hükümeti özellikle rejimin ilk kurulduğu 1917 lerde ve ilk kalkınma plânının yapıldığı dönemlerde finansmanla ilgili olarak aşılması çok zor engellerle karşılaşmıştır.

Bunun temel nedenlerinden biri, o dönemin siyasal koşulları ise ondan da önemli bir başkası Çarlık Rusya'sından devralınan iflas etmiş bir ekonomik mirastır.

Hal böyle olunca, konumuzu aydınlatmakta yardımcı olacağı için, dış finansman sorunları ile karşılaşıldığı sıralarda, SSCB ve dünya ekonomisinin kısa bir tablosunu çizmekte yarar vardır.

Denilebilir ki, Lenin'in sıralamasıyla o günün Sovyet Rusya'sında sosyo-ekonomik yapı şu gibi çapraşık öğelerden oluşmaktaydı.

- Geleneksel köylü tarımı
- Küçük ölçekli meta üretimi
- Özel kapitalizm
- Devlet kapitalizmi
- Sosyalist kesim

demek ki ilk dönemde karma ekonomi ile sosyalist ekonomi birlikte oluşmuş, yan yana bulunmuştur.

Sanayileşmenin henüz ilk aşamasındaki o günün köylü Rusya'sında sınırlı köylü üretimine dayalı küçük burjuvalar hakim durumdaydı. Gerçi, ilk iş olarak 7-8 Kasım 1917'de önemli bir kaynak olan toprakta özel mülkiyete son verilmesi* ve diğer yandan da çalıştırdığı personel sayısı beşten fazla olan sınıai, ticari, mali ve tarımsal işyerlerinde, üretim-depolama, ürün ve hammadde alım ve satımında işçilerin denetimi ilke olarak kabul edilmişti. Ayrıca, Lenin, Kasım 1918 de Yüksek Ekonomi Kurulu aracılığı ile çıkarttığı bir kararla önemli kredi kurumlarından biri olan bankaları ve iç ve dış ticareti ulusallaştırmıştı. Ancak, plânlı bir ekonomiye geçişi kolaylaştıracak ve plânların uygulanmasını sağlayabilecek sağlam finansman kaynaklarına henüz kavuşulamamıştı.

² E. Gannage.: *Financement du Developpement*. Paris (P.U.F), 1969, s. 7 ve dev.

* Bununla beraber daha sonra gerçekleştirilen yoğun kollektifleştirme dönemine kadar toprakların çoğunluğu köylülerin elinde kalmış küçük bir bölümü devlet çiftlikleri tarafından kullanılmıştır; Ancak köylüler sürekli olarak devlet tarafından, kooperatif işletmeler kurmaya teşvik edilmişlerdir.

Bir yandan I. Dünya savaşı, diğer yandan iç savaş temel üretim ve birikim-
dağıtım merkezlerini darmadağın etmişti. Devrimin ilk yıllarında burjuvazi sık sık
kundaklamalara girişiyordu. Öyle ki, genel açlık yüzünden tahıl karaborsacılığı kolay
ve büyük kâr sağlamanın en kestirme yolu olmuştu.

Sanayi kesiminde Çarlık döneminden küçümsenemeyecek bir miras devralın-
mıştı. Moskova'nın kuzeybatısında tekstil ve demiryolu yapımının doğurduğu talebi
karşılama üzere bir miktar kömür ve demir ile çok küçük bir makina endüstrisi kurulmuştu.
Sibirya'da bazı madenler işletilmekte idi; bakır ve Kafkaslarda petrol çıkarılmasına
başlanmış bulunuyordu.

19. y.y'dan 20. y.y'a geçildiğinde hızlı bir demiryolu yapımına girişilmişti;
sanayi'deki büyüme hızı (% 8) İsveç'in düzeyine bile varmıştı³.

Ne yazık ki, I. Dünya Savaşı ve İç Savaş endüstriyi de felce uğratmıştı. Örneğin,
1920'lerde, devlete ait 4877 işletmeden sadece 2984'ü çalışıyordu. Önemli bir
metalurji bölgesi olan güneyde 50 yüksek fırından sadece birinin bacası tütüyordu ve
bölgedeki demir izabesi, savaş öncesi düzeyin yalnızca binde 5'i kadardı⁴.

Çarlık Rusya'sından artakalan kötü ekonomik miras'a şunları da eklemek iyi
olur. Ülkenin ekonomik ve teknik geri kalmışlığı en önemli üretim kollarının Fransız,
İngiliz, Alman ve Amerikan sermayesinin denetimine geçmesi sonucunu doğurmuştur.

Yabancı sermaye ülkeye girdikten sonra, zamanla temel dallara daha çok ege-
men olmuştu. Örneğin, 1880'lerde Rus sanayiindeki yabancı sermaye oranı % 18
iken 1914'de bu oran % 47'ye çıkmıştır.

Hele ağır sanayide bu oran % 60'a yakındı. Uluslararası sermayenin payı pet-
rolde % 60-70, bakırda % 56, altın ve platinde ise % 70'e ulaşıyordu.

Yabancı sermaye genellikle Ruslarla ortaklaşa örgütlenerek kazanç sağlıyordu
Topladıkları birikimler, Rus toprakları üzerindeki, çoğunluğu Paris ve Berlin kökenli
bankaların kasalarında toplanıyordu (Mevduatın % 75'i).

Egemenlik durumunu özetlemeye çalıştığımız Yabancı Sermaye, süper kârlar
sağlıyordu. Yalnızca 1887 ile 1913 yılları arasında Rus ekonomisine yatırılan 1.783
milyon Ruble karşılığında 2.300 milyon Rublelik kâr sağlanmıştı. Bunlar yetmiyor-
muş gibi Çarlık yönetimi Batılı'lara önemli ölçüde borçlanmıştı.

Çarın sadece toprak fethetmek amacıyla açtığı savaşların finansmanında kul-
lanılan bu dış borçların miktarı devrim öncesinde 11,5 Milyar Ruble gibi önemli bir
miktarla ulaşmıştı.

İşin daha da kötüsü, tıpkı Osmanlı borçlarında olduğu gibi, koşullar çok ağır-
dı.

Devlet, sadece faiz olarak yılda 600-700 Milyon Ruble ödemek zorundaydı.
Dış borçlara yine batılı sermaye çevrelerinin etkisindeki örgüt ve bankalardan alınan
ödünçler de eklendiğinde, toplam devlet borcu 55 Milyar Ruble'ye varıyordu⁵.

³ M. Dobb.: *Kapitalizm-Sosyalizm-Az Gelişmiş Ülkeler ve İktisadi Kalkınma*,
Çev.: Mehmet Selik, I. Basım, Ankara, (Doğan Yayın.) 1973, s. 204.

⁴ Y. Küçük.: *Endüstrileşme Sürecinin Temel Sorunları*. (Sovyet Deneyimi 1925,
1940), İstanbul (Bilim Yayın.) 1975, s. 93.

⁵ E. Zabeeline, *Comment L'URSS a Conquis son Indépendance Technique et
Economique*, Moscou, 1979, s. 9-11.

İşte yeni Sovyet hükümeti, biraz olsun bu borçların yükünü hafifletmek ve olumsuz etkisinden kurtulmak için Çar'ın borçlarının tamamını reddetmiştir.

Arkasından yabancı sermaye ulusallaştırılmış ve dış ticaret devlet tekeline geçerek yeni bir örgütlenmeye tâbi tutulmuştur⁶.

Bilindiği gibi. Ekim 1917 Devrimi sadece içerdeki Çarlık rejimini yıkmak için değil, aynı zamanda ve asıl onun temsil ettiği Kapitalist Sistemi de devirmek amaçlıydı. Bu uygulamaların sonucu olarak yeni Sovyet rejimi ile Batı arasındaki ilişkiler ciddi olarak, 10-15 yıllık bir dönemde sarsıldı. Siyasal açıdan varolan olumsuz koşullara bir de batı dünyasının sık sık karşılaştığı ekonomik bunalımları eklemek gerekir. Kapitalist sistem, 19. yüzyılın ilk çeyreğinden başlamak üzere, kendi içsel çelişkilerini çözemediğinden, önemli sorunlarla uğraşmaya başlamıştı. İlk 1825'de patlak veren bunalımı sırasıyla 1847, 1857-1866-1873-1882-84 ve 1890'dakiler izlemiş, 1900'de bu kez Çarlık Rusyasında başlayan ve diğerlerine yayılan krizle 20 yüzyıl'a girilmişti. Ancak, 20 yüzyıl da bunalımı dönemi olmaktan kurtulamamıştı.

1920'lerde patlak veren bir başka ekonomik bunalım, bu arada Japonya'yı bile etkisine almıştı. Ama, en uzun ve faturası kapitalist dünya ve dolayısıyla onunla ekonomik ve mali ilişkiler kurmuş diğer devletler için en ağır olanı kuşkusuz 1929'daki durgunluk olacaktır. O dönemin ekonomik yaşamı bir çeşit panik yaratmıştı; Batı sermayesi ya atıl olarak elde tutuluyor, ya bir ülkeden öbür ülkeye dolaşiyor veya sürekli değer yitiriyordu. Gerçekten, 1929'da altın değeri 100 olarak kabul edilen, dünya ticaretinin değişim (mübadele) hacmi, 1934'de 34'e düşmüştür⁷.

Verdiğimiz bu bilgiler açıkça gösteriyorki, yeni Sosyalist Sovyet ekonomisinin sorumluları konumuz olan dış kaynak açısından son derece şanssızdılar⁸.

⁶ Dış finansman konusunda önemli etkileri olan reddedilmiş dış borçların ve Ulusallaştırılmış yabancı sermayenin alacaklılar bakımından dökümü hakkındaki ayrıntılı bilgi bulamadık.

Bir fikir vermiş olmak için, sadece Fransa'nın, 13.804 Milyon altın Franklık alacağını ve Sovyet Sanayiine yaptığı 2.500 Milyon altın Franklık yatırımı belirtmekle yetinelim.

BKZ: Association Nationale des Porteurs, Français de Valeurs Mobilieres. Rapport Présenté à l'assemblée Generale Paris. 1969. s. 153 ve dev.

⁷ H. Guitton.: *Fluctuations et Croissance Economiques*, Paris (Ed.Dallaz), 3. Baskı 1970, s.28-33.

⁸ Eğer bazı tarihi belgelere inanmak gerekirse, Sovyet devriminin kuruluş-yerleşme aşamasında ve ilk plân öncesinde öylesine mali sorunlarla karşılaşmıştır ki, bunu fırsat bilen ve uzun vadedeki çıkarlarını çok iyi hesaplayan bazı Alman-ABD bankerler grubu, ideolojik olarak karşıda olsalar, Yeni rejimin yöneticilerine mâli yardım önermekte bir sakınca görmemişlerdir.

BKZ: Papers Relating to the Foreign Relations of the USA. 1918 *Russia*, Volume 1 US. Government Printing Office, Washington 1931, s.375-376'dan nakleden Henry Coston, *Beynelminel Sermaye ve İhtilâller*, Çev: Kemâl Yaman, İstanbul, (Otağ Yay.) 1974, s.180 ve dev.

Her şeye karşın, proletarya birliğini sağlayıp Sosyalist plânlamaya aşamalı olarak varmayı tasarlayan Lenin, YENİ EKONOMİ POLİTİKASI (N.E.P.: New Economic Policy)'na (1921-1927) yönelerek sorunlara çözüm aramaya çalışmıştır.

Bu politika sırasıyla şu gibi temellere dayanıyordu:

1— Köylü sınıfını Sosyalist bir çerçeve içinde geliştirmek, tarımda % 10 büyüme sağlamak ve tarım ürünleri yükümlülüğünü (devletin ürünün belli bir kısmına el koyması) kaldırıp yerine ılımlı bir vergi koymak.

2— İşyerlerini özel kimselere kiralamak, devletleştirilmiş endüstriyi, bir yandan kamu kesimi içinde diğer yandan da pazar ekonomisi ile ilişkiler kurarak geliştirmek, endüstrinin önce köylüler için üretim yapmasını sağlamak.

3— Dünya Kapitalist Sistemi ile ilişkiler kurabilmek ve de tarımla sanayide istenenleri yapabilmek için yabancı kapitalistlere (örneğin, gemi ve liman inşasında İngilizlere, gübre üretiminde Almanlara v.s.), Lenin'in biraz da alaylı bir anlatımla dediği gibi "Batı Avrupa'nın en uygar ve en ileri kapitalizmine" bazı ayrıcalıklar tanımak v.s.⁹

Öyle anlaşılıyor ki, yanılma payı da olsa, SSCB'de dış kaynak arayışlarına ilk kez, bazılarının "Sosyalizme sırt çevirmek", kimilerinin de "mini kapitalizm" diye nitelendirdikleri¹⁰ Yeni Ekonomi Politikası (Y.E.P) ile başlanmıştır.

Uygulamanın ilk yıllarında, ayrıntılarını öğrenme olanağını bulamadığımız, 97 yabancı sermaye anlaşması imzalanmıştır.

Gerçi 1000'e yakın başvuru olmuştur. Ancak, hepsi kabul edilmemiştir¹¹. Çünkü, başvuranların önemli bir bölümü Kilit Sanayi dallarına yatırım yapmak istiyorlardı.

Dönemin batı sermaye ve teknoloji ile kısmen de olsa gerçekleştirilen bu işbirliğinin yanı sıra, I ve ilk plân döneminde (1928-1933) batıdan kredi almak da ihmal edilmemiştir. OCDE (Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) adına SSCB'nin dış yardım politikası üzerine bir inceleme yapan V. Vassilev'e göre, İç Savaşın bitiminden 1931 yılına kadar, Yeni Sovyet Hükümeti, Kapitalist ülkelerden yaklaşık 1,1 Milyar Ruble (1,2 Milyar dolardan biraz fazla) borç almıştır.

Yalnız II. Dünya Savaşı başlamadan önce bu borçların tamamı ödenmiştir. Araştırmanın bulgularına bakılırsa SSCB 1945 yılına kadar dış borç almamıştır ve 1945'den sonra da dış yardıma başvurmamayı bir politika olarak benimsemiştir. Tam tersine, II. Dünya Savaşından bu yana Sosyalist Blok ilkelerine yaklaşık 10 Milyar Ruble (11 Milyar dan biraz fazla) kredi vermiştir¹².

⁹ E. Preobrajensky: *De la NEP au Socialisme, Paris* (ed. du C N R S), 1966. Preface de P.Naville. S.X ve XI.

¹⁰ J.B. Fages: *Introduction a la diverssite des marxismes*, Toulouse (Privat Ed.), 1974, S. 48-49.

¹¹ Y. Fincancı, "Türk Kalkınma Plânları ve Sosyalist Plânlı Gelişme". ÜLKE, Sayı 6, Ankara, 1979. S.126-134.

¹² V. Vassilev.: *Politique d'aide du bloc Sovietique aux pays en Voie de developpement*, Paris, (Etudes du Centre de Developpement, (OCDE Yay) 1969, s. 65.

Belirtmek yerinde olur ki, bu yardımlar daha çok yatırım kredisi olarak verilmiş, böylece 850'ye yakın işletmenin kuruluşuna katkıda bulunulmuştur.

II. Dünya Savaşı bitip soğuk savaş dönemi başlayınca, bilindiği gibi çok taraflı siyasal ve ekonomik işbirliği geliştirilmiş, buna koşut olarak Birleşmiş Milletler Örgütünün ekonomik ve mâli konulardaki ihtisas organlarından, Dünya Bankası (IBDR) (1944), Uluslararası Finansman Kurumu (IFC) (1945), Uluslararası Para Fonu (IMF) (1944) v.b. kredi kuruluşları oluşturulmuştur.

Yalnız, bu kuruluşlar yapıları gereği kapitalist dünyanın etkisinde olduklarından ve özel girişimciliği, Liberal ekonomi felsefesini mâli yönden desteklemeyi amaçladıklarından kredi örgütlerine üye olmayı reddetmiştir^{1 3}.

Zaten II. Dünya Savaşından sonra, soğuk savaş alevlenmiş, 1 Ocak 1950'de, başta ABD olmak üzere İngiltere, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg Sosyalist blok ülkelerine karşı ekonomik ve teknolojik ambargo uygulamak amacıyla COCOM'u (coordinating Committee-Koordinasyon Komitesi) kurmuşlardır.

1950'deki kurucu üyelerine sonradan Norveç, Danimarka, Kanada, Federal Almanya, Portekiz, Türkiye ve Yunanistan'ın da katıldığı COCOM aşağıdaki malların satışını Sosyalist Blok için yasaklamıştır:

- a) Askeri malzemeler
- b) Nükleer malzemeler
- c) Sanayi malzemeleri^{1 4}

Böylece, sadece kendisine yaklaşık 20 Milyon kişinin yaşamına malolan II. Dünya Savaşı sonrasında, çok gereksinme duyduğu halde SSCB'nin bu kaynaklardan herhangi bir kredi veya teknik yardım alması söz konusu olmamıştır.

Yalnız şu da var ki, batı ile ilişkiler tamamen kopmuştu denilemez. Kanımızca, bu ilişkiler daha çok ikili anlaşmalarla sürdürülmüştür.

Özellikle, diğer ülkelerle olan ticari alışverişten elde edilen dövizlerle, gelişmiş kapitalist ülkelerden 5 yıllık kalkınma plânlarının uygulanmasında gerek duyulan girdileri alma yolu, SSCB tarafından yeğlenmiştir.

Diğer yandan, kapitalist dünyanın girişimlerine koşut olarak, 5-8 Ocak 1949 da Moskova'da Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (COMECON), Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Romanya ve SSCB'nin katılımıyla ortaya çıkmıştır.

Bu örgüte 1950 de Demokratik Alman Cumhuriyeti, 1962 de Moğolistan ve 1972 de Küba üye olarak katılmıştır.

COMECON'un kuruluş amacı:

- a) Ekonomik tecrübe değişimi
- b) İlk madde besin
- c) Makina ve donatım yardımlaşması olarak belirtiliyor^{1 5}.

^{1 3} Bilindiği gibi Uluslararası birçok finansman kuruluşuna, sadece SSCB değil COMECON üyesi diğer ülkeler de üye değildir. Ancak Sosyalist blokta kendine özgü bir yol çizen Yuğoslavya bu örgütlere üyedir. Romanya da IMF üyesidir. Diğer yandan, yine Sosyalist Sistemi benimseyip uygulayan Çin IMF üyesidir ve Dünya Bankasına üye olmak içinde başvurmuştur. NB.

^{1 4} Cumhuriyet. 27 Mayıs 1980.

^{1 5} N. Kuyucuklu.: *Ekonomik Yardımlaşma Konseyi, (Sev-COMECON)*, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayın., 1978, s. 18-19.

Ancak bu kuruluşun ilk yıllarında, SSCB'na dış kaynak konusunda yardımcı olacağı pek söylenemezdi. Çünkü, Çekoslovakya ile Doğu Almanya bir yana bırakılırsa, öteki üyelerin büyük çoğunluğu tarıma dayalı ekonomilere sahiptiler.

Dolayısıyla, başlangıçta COMECON çerçevesinde daha çok Sovyetlerin öteki üye ülkelere yaptığı yardımlar daha dikkat çekicidir.

Herşeye karşın, alınan ileriye dönük, geliştirici bazı kararlarla, batılıların ekonomilerini çok korudukları bir dönemde, uzun süreli ikili ticaret anlaşmaları imzalanabilmiştir. Ayrıca ekonomiler ve plânlar arasında bir eşgüdüm sağlanması gerektiği anlaşılmış ve 1957 den sonra çok yanlı ticaret anlaşması yapılmıştır.

Bu arada ödemelerin de Kliring esasına göre düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Diğer yandan çok yanlı projelerin uygulanmasına başlanmıştır. Bu alanda Konsey Enterkonekte sistemi ve 1958 de kararlaştırılan 4500 km'lik Dostluk Petrol Boru Hattı örnek olarak verilebilir.

Yine daha önce gerçekleştirilenlere ek olarak, son yapılan çalışmalardan ve toplantılardan birinde, COMECON icra komitesi SSCB toprakları üzerinde maden araştırmaları yapmak ve yeni tarımsal üretim alanları açmak amacıyla ortak işletmeler kurulması kararlaştırılmıştır¹⁶.

Öyle sanıyoruz ki konumuz açısından söz konusu edilebilecek en önemli nokta özellikle 1962 den sonra COMECON çerçevesinde ekonomik plânların bütünleştirilmesi, iyileştirilmesi ve karşılıklı teknik bilgi alışverişinin hızlandırılmış olmasıdır.

Doğal olarak SSCB, kendi plânlarının uygulanabilmesi için, günümüzde sadece sanayileri ileri Çekoslovakya ile Doğu Almanya'dan değil artık belirli bir gelişmişlik düzeyine gelen diğer üye ülkelerden de herhalde, bazı teknik yardımlar alabilme durumundadır. Karşılıklı teknik yardımlaşma yanında mâli ve ticari işbirliğinin devreye sokulması da dikkati çekiyor.

Aynı örgüt içinde dış mâli ilişkileri yürütmekle yükümlü Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bankası kurulmuştur. Kısa ve uzun vadeli krediler sağlama yanında, bu bankaya Kliring (Clearing) esasına dayalı, ticareti bir merkezden yönlendirme görevinin de verilmiş olması, çok taraflı yardımlaşmayı aynı blok içinde kolaylaştırmış olsa gerekir.

Sosyalist plânlamada dışarıdan alınan çeşitli yardımlar ve borçlar yanında, dış kaynak-döviz sağlayabilecek temel sektörün dış ticaret olduğunu ve bunun da devlet tekelinde bulunduğunu biliyoruz.

Dış ticaret örgütünün yapısını ve plânlama kuruluşu (GOSPLAN) ile olan bağlantısını kısa da olsa aktarmakta fayda vardır. Açıktır ki, diğer Sosyalist ülkelerde ve SSCB'de hiçbir ekonomik kuruluş veya üretim birimi, ilgili bir devlet şirketinin yahut da dışsattım-dışalım (ihracat-ithalat) kooperatifinin izni olmadan, dış ticaretle ilgili bir iş yapamaz. Bu prensip haliyle, dış ticareti plânla bütünleştirmeyi kolaylaştırmıştır.

Temelde yabancı ülkelerle kurulması ve yürütülmesi gereken ekonomik ve ticari ilişkilerin yönetimi, Dış Ticaret Bakanlığı ile Dış Ekonomik İlişkiler Devlet Komitesi esasında paylaşılmıştır. Bunlardan Bakanlık sadece ticaret anlaşmaları yapmak ve bunları uygulamakla, Devlet Komitesi ise, dış yardımlar ve yabancılarla

¹⁶ Informations Economiques de Bulgarie Sofia 1980, No. 3, s. 1-3.

ekonomik işbirliği konularıyla uğraşmaktadır. Her iki kuruluşta kendi alanlarına giren projeleri uygulayan devlet dış satım ve dış alım şirketlerini yönetir ve denetler. Bu iki merkeze yardımcı durumda Federal Ticaret Odası ile Tüketim Kooperatifleri vardır¹⁷.

Dış ticaretle ilgili olarak özellikle dış mâli ilişkilerin düzenlenmesi bilhassa ithalat ve ihracatın plânlanması bakımından çok önemlidir. Parasal plânla ve genel mâli ilişkiler demeti, bir anlamda Devlet Bankası (GOSBANK)'nın, Kısa Vadeli Kredi ve Emisyon Enstitüsünün ve de Federal Yatırım Bankası ile Dış Ticaret Bankası'nın ortaklaşa oluşturdukları Sosyalist Bankacılık Sistemi'nin bir uzantısı olarak görünmektedir.

Şunu da belirtelim ki, Ruble Konvertibl bir para olmadığı için yabancılarla yapılan ticaret amaçlı banka işlemleri, genellikle ticaret anlaşmalarını izleyen ödeme anlaşmaları temeline dayandırılmaktadır.

Özetini sunmaya çalıştığımız bu tip bir örgütlenme, Ruble'nin özelliği yönünden de zaten gerekli görülyor. Mekanizmasını kısaca tanıttığımız dış ekonomik ve ticari ilişkiler¹⁸ ulusal plânın bir parçasıdır ve dış finansmanla ilgili görevlerini yerine getirebilmek için devlet bütçesi aracılığı ile aşağıdaki şekilde plânlanır:

1— Önce genel bir ulusal ekonomik tablo hazırlanır.

2— Ardından üretim-tüketim ve toplumsal gayrisafi birikim dengelerini gösteren maddi dengeler ortaya çıkarılır.

3— Nihayet mâli dengeler özetlenir.

Ulaşılmak istenen dış kaynakla ilgili ilişkilerin plânlanmasında en önemli nokta, maddi dengeler tablosunun hazırlanmasıdır.

Gerçekten, bu çok çapraşık bir iştir. Zira, Sovyet plânlama sisteminde bu bölümde yaklaşık 10.000 ürünün muhasebesi yapılmaktadır. Yalnız, zor da olsa, en çok bu hesaplama dışalım-dış satım olanakları belirlenebildiği için gerekliliği açıktır.

Dış ticaretle ilgili plânlama aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya olmak üzere iki aşamalı bir süreç içinde gerçekleştirilir. Önce ilgili kamu kuruluşları, dış alım ve dış satım şirketleri ile kooperatiflere bir direktif göndererek plân taslağı ister. Bu taslak uygulamadaki plân sonuçları ve amaçlanan hedefler de hesaba katılarak Merkezi Yönetime yollanır, böylece 1. aşama biter. Merkez, kendine göre döviz olanaklarını da hesaba katarak söz konusu taslakta bazı düzeltmeler yapar. Doğal olarak bu değişiklikleri tasarlanan Gosplân'ın görüşlerini ve ilgili şirketlerin önerilerini de dikkate alır.

Dış ticaret plânlanmasının 2. ve son aşaması da böylece biterken, ilk taslak bir anlamda kesin plâna dönüştürülmektedir. Yine bu dönemde dış ticari ve mâli ilişkiler ayrıntılı bir biçimde açıklanır. Örneğin ihracat ve ithalat genel tabloları kendi içinde, ülke ve ürün'e göre ayırma tâbi tutulur. Uygulamâ için gerekli döviz, ulaşım olanakları önceden belirlenir, ayrıca dış alım ve dış satım şirketlerinin gelir dengeleri incelenip plânın gerçekleştirilmesine ne ölçüde uygun olduğu etraflıca sergilenir.

Dış kaynak yaratan bu kesim konumuz açısından önemli olduğu için özellikle ithalat, ihracat ve döviz plânlanmasını biraz daha yakından tanımak iyi olur. Gerçek-

¹⁷ V. Vassilev, a.g.e., s. 28-29

¹⁸ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için Bkz: *Soviet Foreign Trade Organisations*, Moscow, 1980, s. 1-8.

ten de plânlamada dış alım ve dağıtım o kadar ayrıntılı gösterilmektedir ki, bu dış alımın hangi ülkenin hangi yöresinden yapılacağı, hangi dövizle ödeneceği, Clearing esasına mı dayandığı, peşin mi yoksa kredili mi ödeneceği, bu malların gideceği firmalara nasıl götürüleceği v.s. inceden inceye önceden saptanmaktadır.

Aynı şey ihracat içinde geçerlidir. Ulaşım-taşıma konusunda Dış Ticaret Bakanlığı ile P.T.T. Bakanlığı, Haberleşme bakanlığı, Deniz ve Nehir Ulaştırma Bakanlıkları arasında sıkı bir işbirliği oluşturulmuştur. Diğer yandan döviz plânlaması çeşitli ödeme biçimlerini dikkate olarak parasal sorunları, kullanılabilecek paranın konvertibl mi, değil mi, yoksa sınırlı konvertibl mi olduğunu öğrenerek çözümü kavuşturur¹⁹.

Döviz plâni özellikle, dış ticaretle Dış Ekonomik ilişkilerin bütünü arasında, ne ölçüde bir denge sağlanabileceğini gösterdiği için dış finansman konusunda ayrı bir öneme sahiptir.

Şu noktayı da eklemeliyiz ki, SSCB'de dış ticari ilişkiler yabancılarla geliştirilen ekonomik ve teknik işbirliğinden ve onun yönetiminden ayrı tutulmaktadır. Örneğin bir makinanın satışı, eğer satıştan sonra kullanımını öğretmek için uzman göndermeyi gerektirmiyorsa, yalnızca bir ticari işlem sayılmakta, oysa satılan makinalarla bir fabrika kurulduğunda haliyle teknisyenlere gereksinme duyulduğundan, ekonomik ve teknik işbirliği kapsamına girmektedir.

Bu plânların uygulanması, ilgili kamu kuruluşlarınca çok sıkı bir denetime tâbidir. Özellikle dış ticaret ve ekonomik işbirliği ilişkilerinin sonuçlarını muhasebeleştirmekle yükümlü dış satım ve dış alım şirketleri sürekli denetlenir.

Şu var ki, bütün bu ince denetlemeye ve plânlamaya karşın, SSCB'de ve diğer Sosyalist ülkelerde, dış ilişkilerde çok bürokratik davranıldığı, mekanizmanın çok ağır işlediği, ayrıca iç fiyatlardan dünya fiyatlarına geçişte bazı güçlüklerin çıktığı ileri sürülmektedir.

Bir başka yönden, özellikle az gelişmiş ülkeler, Sosyalist bloktan, kendi ürünlerinin serbest pazarda çok pahalıya satılmasından yakınmaktadırlar. Bilhassa, meyva fiyatlarının yüksek olması talebi etkilediği için, bu bloka meyva ihraç edenleri memnun etmemektedir.

Bu serzenişlere karşın, merkezi plânlama yandaşları, Sosyalist bir ekonomide fiyatların sunu-istek (arz ve talep)'e göre değil, plân tarafından ilgili kamu kuruluşları ile uzun uzun tartışıldıktan sonra belirlendiğini, ayrıca SSCB'de dış satımdan (üretim malı olsun - tüketim malı olsun) herhangi bir vergi alınmadığını, oysa dış alımın düşük bir gümrük vergisi dışında ayrıca değişik vergilerle vergilendirildiğini, farkın da bundan kaynaklandığını ileri sürmektedirler.

Diğer yandan, SSCB'de daha çok ithal edilen tüketim malları üzerinden gümrük vergisi dışında, ciro vergisi ve dağıtım komisyonunda alınmaktadır. Eğer yabancılardan alınan malın fiyatı iç piyasada yüksekse devlet subvansiyon (destekleme yardımı) vermekte, düşük olduğunda da aradaki farkı vergi ile alarak iç ve dış fiyat eşitlemeye çalışmaktadır.

Dış satım ise vergiden bağışık (muaf) tutulmuştur. Böyle bir düşünceyle dış ticaret dengesi sağlanmak istenmekte ve tasarlanan döviz plânının gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Anılan soruna ilişkin olarak Sovyet Ekonomi Profesörü şunları

¹⁹ V. Vassilev, a.g.e., s.33.

söylemektedir. "Dünya piyasalarında belirli mallar için önceden belirlenmiş referans olarak kabul edilebilecek belli bir fiyat zaten yoktur. Hatta izlenen dış ticaret politikalarına ve dış ekonomik gidişatin durumuna bağlı olarak ortaya çıkan birbirinden farklı 3-4 çeşit fiyattan bile söz edilebilir²⁰.

Bu yorumla yetinerek, konu üzerinde daha fazla vakit yitirmeden biraz da dış finansman politikalarındaki son gelişmelere değinelim. SSCB'nin son plânlamaya ilişkin resmi açıklamaları aşağıdaki noktaları içermektedir:

a) Bilindiği gibi, savaş döneminde duraklayan dış ilişkiler sonradan canlılık kazanmış, dünya enerji darboğazına karşın 9. plân dönemindeki (1970-1975) dış ticaret hacmi 1970 de 20 Milyar Ruble'den 1975 de 51 Milyar Ruble'ye çıkmıştır. Bu dönemde kimya, otomobil v.s. gibi endüstri dallarında yaklaşık 200 üretim birimi dışarıdan satın alınmıştır, dış ticaret hacminin 10. 5 yıllık plân döneminde (1976-1980) de % 30-35 oranında artırılması plânlanmıştır²¹.

b) Teknoloji konusunda gözlemlenen bazı aksaklıkları gidermek için daha çok lisans ve teknik belgeler alınıp satılması ve ortak projelerin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

c) Ayrıca, ikinci hedefe ulaşılmasına yardımcı olabilecek bir araç olarak ekonomik, teknik ve bilimsel işbirliğinin sadece Sosyalist blokla ve az gelişmiş ülkelerle değil gelişmiş kapitalist ülkelerle de kurulup gelişmesi 10. plânın hedeflerinden biri olarak görülmektedir.

Bu amaca koşut olarak, dış finansman sorunlarını, gelişmiş veya az gelişmiş kapitalist ülkelerden değişik bir yaklaşımla ele alan SSCB kapitalist dünya ile telafi edici anlaşmalar (accord de Compensation) imzalamaktadır²². Yine batı dünyası ile ekonomik ve teknik işbirliğini tatmin edici bir aşamaya getirebilmek için, ikili yardımlaşmaların yanı sıra, çok taraflı ilişkileri de canlandırmak amacıyla COMECON devreye sokulmuş ve hazırlanan bir anlaşma taslağı Ortak Pazar Bakanlar Konseyine sunulmuştur²³.

Dış ticaretin genel yapısını 1975-76 yılları için ortaya koyan aşağıdaki rakamlar bu eğilimi destekleyen belirtirler olarak değerlendirilebilir.

²⁰ Aynı eser, s.38.

²¹ Grandes options de l'economie nationale de L'URSS Pour 1976-1980 projet du CC du P.C.US pour le 25^e Congres Supplement: *Socialisme: Theorie et pratique*, (Moscou) 1976 s.22.

²² Buanlaşma şu demektir; Yabancı firmaların işbirliği ile, SSCB'de mülkiyeti tamamen devlete ait bazı işletmeler kurulmaktadır. Firmalar Sovyetler'e Lisans, kredi araç-gereç vermekte, bu krediler de ortaklaşa kurulan işletmenin ürettiği malın bir kısmının geri satışı ile ödenmektedir. İşte telafi edici anlaşmalar bu amaçla imzalanmaktadır.(N.B.)

²³ *Rapport d'activite du Comite Central du P.C.U.S. et taches immediates du parti en politique interieure et exterieur 25 Congres du P.C.U.S., Moscou*, 1976, s. 78-79.

Tablo: 1 — S.S.C.B. Dış Ticareti (Milyon Ruble)

	1975			1976		
	Denge	Dış Satım	Dış Alım	Denge	Dış Satım	Dış Alım
Toplam	-2.064.8	17.566.0	19.630.8	-1.542.7	20.180.3	21.723.0
Endüstri Ülkeleri	-2.371.8	4.323.0	6.694.8	-2.521.4	5.752.8	8.274.2
Az gelişmiş Ülkeler	19.1	2.397.8	2.378.7	458.0	2.602.5	2.144.5
Merkezi Plânlı Eko.	287.9	10.845.2	10.557.3	520.7	11.825.0	11.304.3
COMECON Ülkeleri payı	124.7	9.984.9	9.86.2	324.7	10.748.6	10.424.9

Kaynak: IMF SURVEY. Vol.6, No.6, March 21, Washington 1977, s.94.

Dış ticaretteki bu yapısal değişiklik daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. Nitekim SSCB dış ticaretini ülke gruplarına göre oransal olarak sergileyen aşağıdaki Sovyet kaynakları 1978 yılına ait bilgiler bu yoruma hak vermektedir.

Tablo: 2 — Ülke Gruplarına Göre SSCB Dış Ticareti (1978)

Ülke Grubu	Payı %
COMECON Üyesi Ülkeler	55,7
Diğer Sosyalist Ülkeler	4,1
Gelişmiş Kapitalist Ülkeler	28,0
Az Gelişmiş Ülkeler	12,2

Kaynak: "The USSR and The Modern World.", Soviet Union, No.2 (359) Moscow 1980, s.7.

Bir karşılaştırma yapmak gerekirse, 1966'larda²⁴ COMECON üyesi olmayanlar da içinde olmak üzere Sosyalist blokun Sovyet dış ticaretindeki payı yaklaşık % 66,5 iken bu oran günümüzde yuvarlak bir hesapla % 60'a düşmüş oysa 12 yıllık bir dönemde, yani 8. ve 9. plân döneminde az gelişmiş ülkeler de dahil kapitalist blokun payı % 33,5 den % 40'a tırmanmıştır.

Söz konusu gelişmeler kanıtlamaktadır ki gerek Sosyalist blok ve onun içinde SSCB ve gerekse batı, dış ekonomik ve ticari ilişkiler konusuna eskiye oranla artık daha esnek bir politika izleyerek yaklaşmaktadırlar.

Gerçekten günümüzde doğu batı arasındaki mal ve bilgi alışverişini kösteklemek amacıyla kurulmuş COCOM ve benzeri bazı kuruluşlar, biraz da çıkarları öyle gerektirdiği için, eski etkinliklerini yitirmişe benzemektedirler.

²⁴ Not: 1966 yılı için verdiğimiz bu oranlar V. Vassilev'in daha önce andığımız yapınının 52. sayfasındaki tablodan tarafımızdan hesaplanmıştır.

Az da olsa göze çarpan yumuşama (detente) nedeniyle, Sovyetlerin batıdan aldığı mal ve teknoloji oranı özellikle 1970-80 döneminde artmıştır. SSCB son on yılda 130 sanayi lisans satın alarak birçok kuruluşun yanı sıra bilgisayar aracılığı ile çalışan KAMA gibi büyük ölçekli kamyon fabrikalarını kurabilmişlerdir.

Ayrıca, kısmi bir yumuşama yanında soğuk savaş rüzgarlarının da sürekli esmesine karşın günümüzde, batının egemenliğindeki uluslararası para piyasaları Sosyalist ülkelere kredi vermekte isteksiz davranmamaktadırlar.

Bu satırların yazıldığı sıralarda elde edebildiğimiz bilgilere bakılırsa, Viyana Karşılaştırmalı Ekonomik Bilimler Enstitüsünün yaptığı bir araştırmaya göre^{2 5} tüm doğu ülkeleri ve SSCB'nin batı ülke ve bankalarına olan borcu 1979 da 65 milyar dolar iken, 1980 sonuna kadar 70 milyar dolar bulacaktır. Bu borçların ayrıntılı dökümünü bilemiyoruz.

Görüldüğü kadarıyla SSCB yaklaşık 18 milyar dolar olan dış borçlarını bir miktar azaltmayı plânlamıştır. Öteki Sosyalist Ülkeler ise ek 5 milyar dolar daha borçlanacaktır, bu kredilerin üçte ikisi batı bankalarında, üçte biri de batılı devletlerden gelmektedir. Bir başka dikkati çeken nokta da Varşova Paktı Üyeleri arasında, Polonya'nın yaklaşık 18,5 milyar dolarla en borçlu ülke durumunda olmasıdır; SSCB'nin de Polonya'ya 1 milyar dolar kadar ödünç vermesi kararlaştırılmıştır.

Ancak şunu da anımsatalım ki, Sosyalist bloka kredi açan bankerler grubu, IMF aracılığı ile, Türkiye'de ve diğer az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, ekonomiyi yakından denetleyememekte ve bazı mâli ve ekonomik politika uygulama zorunluluğu öne sürememektedirler. Ama gene de, Batılı mâli örgütlerin Doğu bloku ülkelerini ve özellikle Polonya'yı en "güvenilir borçlu" gözüyle gördüklerini bu arada kaydedelim.

Kanımızca, merkezi plânlamaya dayalı ekonomilerin dış kredi gereksinimlerinin ve dolayısıyla sağlanan dış mâli olanakların son yıllarda biraz artmış olmasını yalnızca doğu batı işbirliğinin gelişmesi ve konuya ilişkin esnek bakış açısı ile yorumlamak yeterli olmayabilir.

Kuşkusuz dünya ekonomisindeki enerji bunalımı, Sosyalist ekonomilerdeki yapısal evrim ve beklenmedik kötü iklim koşulları da dış kredi gereksinimini herhalde zorlamışlardır. Gerçekten Birleşmiş Milletlerin bir araştırmasına göre, 1978 lerde Batılı Kapitalist Ülkelerde petrol ve doğal gazın toplam enerji içindeki payı % 74, kömürün payı da yaklaşık % 20-25 kadardı.

Avrupa ve Asyalı Sosyalist Ülkelerde ise kömür % 54'le ön plândaydı. Fakat bu ülkelerde toplam enerji arzı içindeki payı 1950 de % 14'den 1978 de % 45'e çıkan petrol ve doğal gazın önemi giderek artmaktadır; diğer yandan olumsuz iklim koşulları yüzünden yetersiz bir düzeyde gerçekleşen tarımsal üretim de bu ekonomiler için yeni sorunlar doğururken dış alım programlarını değiştirmek gerekmiştir. Böylece sınıai üretim % 3,7 artarken tarımsal üretim % 1 ila 4 arasında azalmıştır^{2 6}.

Denilebilir ki, SSCB önemli bir petrol üretici ülke olduğundan ve bu dönemde Batı ile olan dış ticareti 8 milyar dolar kadar fazla verdiğinden sıraladığımız olumsuz etkenleri belki rahatlıkla ber taraf edebilir.

^{2 5} Milliyet, 22 Mayıs 1980.

^{2 6} *Birleşmiş Milletler Haberleri*. Birleşmiş Milletler Türkiye Enformasyon Bürosu Ankara 1 Mayıs 1980, sayı. 114. s. 1-2.

Ancak, kaçınılmaz olarak, enerji bunalımının dolaylı ve tarımsal ürün azalışının doğrudan etkileri, Sovyet GOSPLAN sorumluları tarafından ayrıntılı biçimde dikkate alınacaktır. Sosyalist plânlamada ve özellikle Sovyet ekonomisinde dış finansman sorunlarını içeren bu incelememizi sonuçlandırırken küçük birkaç noktanın altını daha çizmek istiyoruz.

İlk Sosyalist devletin kurulduğu 1917 ve ilk 5 yıllık Sosyalist plânın hazırlandığı 1928 lerden bugün 10. cusunun uygulandığı günümüze gelinceye dek, gerek rejimin yerleştirilmesi ve gerekse plânların uygulanması konusunda, Sovyet ekonomisinin yöneticileri, içte ve dışta, pek çok engellerle karşılaşmışlardır. İlk kalkınma plânı da zaten, ancak Lenin'in ölümünden sonra başa geçen Stalin'in önce solundaki Zinoviev-Troçki ve sonra da sağındaki Bukarin ve diğerlerini saf dışı bırakıp iktidarı sağlamlaştırmasından sonra yürürlüğe konulabilmiştir²⁷.

Bu sorunların üstesinden ancak hızlı bir kolektifleştirmenin yanı sıra her türlü olanağı zorlayarak ağır endüstriye öncelik vermekle gelinebileceği ödün verilmez bir hedef olarak seçilmiştir. Bu gelişmeleri ilginç biçimde inceleyen bir yapıtta da belirtildiği gibi; "tarihin hiçbir kesitinde ve hiçbir yerinde, endüstrileşmenin temel sorunlarının çözümü zorunluluğu bir sistem için böylesi bir ölüm kalım savaşı olmamıştır"²⁸. Yalnız bu ölüm kalım savaşından başarı ile çıkabilmek için, Sovyet plânlamasında dış kaynaklara fazla güvenilmediğini ileri sürmek de abartılmış bir değerlendirme sayılmamalıdır.

Bize öyle geliyor ki, finansman kaynakları arayışlarında olanaklar ve uluslararası konjonktür elverdiği ölçüde zaman zaman ve çok gerekli görüldüğünde dışarıya başvurulmakla beraber, sistemin mantığı gereği asıl işi görenin iç ulusal kaynakların seferber edilmesi olduğu hiçbir zaman gözardı edilmemiştir. Nitekim, 1965 reformunu yeniden gözden geçirdikten sonra, 29 Temmuz 1979 da alınan 63 madde-lik son ekonomik kararlar içinde göze çarpan:

a) Gosplân yetkilerinin daha da artırılarak işgücü verimliliğinin ve üretim kalitesinin iyileştirilmesi;

b) Plân sonuçlarının değerlendirilmesinde fiziki göstergelere başvurulması ve değer sisteminin aşağı yukarı terkedilmesi,

c) Yasal olmasa bile eskiden hoşgörülen, işletmelerin kredi borçlarını zamanında ödememesi gibi ihmallerin kesinlikle yasaklanması ve açılan kredilerin daha sıkı denetlenmesi,

d) İşletmelerarası malzeme teslimi ile görevli güçlü örgüt GOSSNAP'a görevini aksattığında ağır ceza verileceğinin kararlaştırılması,

e) Plânda aşırı merkezizetçiliğe gidişe koşut olarak, eskiden şeklen var olan bölgesel plânlamanın daha da canlandırılması,

f) Değişik işletme fonlarının (prim fonu, toplumsal fon, üretimin artırılması fonu v.s.) elde edilen maddi sonuçlara göre oluşturulması,

g) İşçilere prim verilmesi, ancak bunun için işletmenin kâr sağlamış olmasının artık yeterli sayılmaması, bunun yanında işyerinin plân için imzaladığı bazı mukavelelere eksiksiz uyabilmiş olması koşulunun da aranması²⁹,

²⁷ J.B. Fages, a.g.e., s. 54.

²⁸ Y. Küçük, a.g.e., s. 88.

²⁹ M. Lavigne.: "Nouvelle Reforme Economique en Union Sovietique" *Le Monde Diplomatique*, Septembre. 1979, s. 4.

h) 1981-85 döneminde plân hazırlıkları için bilgisayarlardan daha çok yararlanılması, fiziki ve mâli dengeler arasında daha iyi uyum sağlayabilmek ve dengeli bir kalkınmayı sürdürebilmek için maddi ve parasal olanakların daha iyi tahmin edilmesi ve bu arada her türlü yasal olmayan uygulamalara karşı daha ağır cezalar konulması v.s. gibi önlemler, daha ziyade bu amaca yönelik girişimler olarak değerlendirilebilecek bir yapıya sahiptir.

KAYNAKLAR

Association Nationale der Porteurs, Français de Valeurs Mobilieres, Rapport Presente a l'assemblee Generale, Paris, 1969.

Bor. M.Z., "Plânların Formüle Edilişi (Sosyalist Ülkeler)" *İktisadi Kalkınma İçin Plânlama, Birleşmiş Milletler Uzmanlar Kurulu Raporu, Çev: Nejdet Serin. Ankara, 1968.*

Coston, H., *Beynelminel Sermaye ve İhtilâller, (Çev: Kemal Yaman) İstanbul, 1974.*

Dobb, M., *Kapitalizm, Sosyalizm, Az Gelişmiş Ülkeler ve İktisadi Kalkınma, (Çev: Mehmet Selik). Ankara, 1973,*

Fages, J.B., *Introduction a la diversite des Marxismes, Toulouse, 1974.*

Fincancı, Y., "Türk Kalkınma Plânlara ve Sosyalist Plânlı Gelişme", *ÜLKE, S.6, Ankara, 1979.*

Gannage, E., *Financement du Developpement, Paris, 1969.*

"Grandes options de l'economie nationale de L'URSS Pour 1976-1980 projet du CC du P.C.U.S. pour le 25^e Congres Supplement", *Socialisme: Theorie et Pratioue, Moscou, 1976.*

Guitton, H., *Fluctuations et Croissance Economiques, Paris, 1970, 3.b. Informations Economiques de Bulgarie, Sofia, 1980.*

Kuyucuklu, H., *Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (Sev-COMECON) İstanbul, 1978.*

Küçük, Y., *Endüstrileşme Sürecinin Temel Sorunları (Sovyet Deneyimi 1925-1040) İstanbul, 1975.*

Lavigne, M., "Nouvelle Reforme Economique en Union Societique" *Le Monde Diplomatique, Septembre, 1979.*

Preobrajensky, E., *De la Nep au Socialisme, Ed, du C N R S Paris, 1966.*

Rapport d'activite du Comite Central du P.C.U.S. et taches immediates du parti eu politique interieure et exterieur 25 Congres du P.C.U.S., Moscou, 1976. Souiet Foreign Trade Organization, Moscou, 1980. "The USSR and the Modern World". Souiet Union No:2(359) Moscou, 1980.

Vassilev, V., *Politique d'side du bloc Souietique sux pays en Voie de developpe-ment, Paris, 1969.*

Zabeline, E., *Comment L'URSS a Conquis son Independance Technique et econo- mique, Moscou 1979.*